

GAZET'A TRANSILVANIEI.

Gazet'a esse de 2 ori: Mercuria si Duminea, Fôies, candu concedu ajutóriele. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl. pe $\frac{1}{4}$ 3 fl. v. a. Tieri esterne 16 fl. v. a. pe unu anu sêu 40 doideceri, or 3 galbini mon. sunatória. Se prenumera la postele c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie ad. cam 10 vorbe mari sêu mici inserate se ceru 8 cr. Tacs'a timbrala e 30 cr. de fiacare publicare. Fara depunerea acestui pretiu inainte nu se voru mai primi publicari.

Nr. 33.

Brasiovu, 10 Maiu 28 Apr., 1865.

Anulu XXVIII.

MONARCHIA AUSTRIACA. TRANSILVANIA.

Scólele autonóme.

Motto: Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas.

I. Instructiune oblegatóre. Autonomia asecurata.

Publicarea articuluu titulatu Icon'a scóleloru eto. in Nr. 1 alu Gazetei din a. c. a facutu multu sange reu in unele cercuri si clase de ómeni, a produsu totu-odata doua trei re-nfruntaturi amara in contra auctoruluu sêu mai bine numai a compilatoruluu sêu asiedietoruluu acelu quodlibet, 'ia castigatu epitetulu de calumniatoru, cum si de omu oare voiesce se jóce scólele romanesci pe manile regimuluu si alte complimente de felulu acestora. Fórte bine i s'a intemplantu compilatatoruluu; asiéi trebue lui, déca nu a publicatu din cuventu in cuventu tóte reporturile, informatiunile si documintele pe care le avea la mana in privinti'a starii scóleloru romanesci, punendu cu numele pe tóte acelea comune, de care se dice ca au scóle, macarca nu le au nicidecum, — aratandu casele de scóla prefacute sêu in carciune, sêu in locuintia de gendarmi, sêu — in graduri de vite*).

Intr'aceea s'a sculatú Dn. Dr. P. Vasiciu, pentrucá in calitatea s'a de referinte se constate adevéru totorú celoru coprinse in susu citatulu articulu. Nici acésta nu a folositu; pentruca Dn. Vasiciu inca a caditu in diagratia la asié numitii „autonomisti,” cum si in prepusu, ca si dsa tientesce a se lua scólele din man'a cleruluu.

De altumintrea toti aceia carii aflara cumca icon'a scóleloru romanesci infatiosata in Nr. 1 alu Gazetei ar fi prea négra, prea fiorósa chiaru, departata de adevéru, era datori se combata pe descriitoru cu acte si cifre documentate, eara nicidecum numai cu frase si cu injuraturi. Pana in dioa de astadi nu scia nimeni dupa date autentice, carele este diu anu in anu totalulu numeru alu tinerimii de ambele seose capace de a cerceta incái scólele primarie, — cati din acei tineri si tinere ambla in adevéru la scóle dupa fiacare natiune si confesiune; — oare la ce felu de scóle mergu, la ale confesiunii lorú, sêu la ale altorú confesiuni; — care confesiune cate scóle proprie are, — cati dascali, — cu ce felu de plati sêu simbrii; — cum sunt asecurate acelea plati; — cum e asecurata insasi esistinti'a acelu scóle; — care sunt midilócele coercitive (silitóre) atatu spre a conserva scólele, catu si spre a maná pe tinerime la scóla. Esempulu altorú tieri si popóra, datele statistice autentice (eara nu cai pe paréti) culesse si publicate in afacerile scolastice in aici aieptat'a direptiune, ar' fi trebuitu se induplece de multu pre tóte directiunile scóleloru fiacare diecese de fiacare confesiune, cá neprovocate de nimeni se publice ele dela sinesi in fiacare anu cate unu conspectu despre starea scóleloru. Din momentulu inse, in care clerurile au luatú asupra'si conducerea educatiunii si a institutiunii, din momentulu in care scólele s'au dechiaratu de strinsu confesionale, aceleasi cleruri au si luatú asupra'si facia cu statulu, cu tier'a, cu toti locuitorii ei si preste totu cu opiniunea publica, eara cu atatu mai vertosu inaintea ceruluu, cea mai grea respunsetate de a'si da sam'a despre tóte urmarile si mesurele, pe care le voru filuatu si le mai iau in privinti'a institutiunii si a educatiunii.

Aici nu incape despretiitorulu: „N'ai se te amesteci.” Déca n'ai se te amesteci, ai inse totu droptulu se intrebi dupa rezultate. Óre déca vedi, cum locurile de prinsori si temnitiele rele, cum mesurele politienesce si spitalele sifilitice se imultiescu pe anu ce merge in mesura spaimantatóre, se n'ai tu dreptu a întreba, déca se invatia si ce, si catu, si

cum se invatia in scólele cutarui poporu si preste totu in tier'a intréga? Si déca desfreulu, si nerusinarea, si vorbirea de reu, si perfidi'a, si ur'a de omeni, si bataile sangeróse, si betiile, si luculu omoritoru, si traiulu reu in familii, si sinuciderile dau respektiveloru auctoritati intreitu mai multu de lucru cá odinóra*), óre n'avemu celu mai invederatu dreptu a întreba de educatiunea poporulu noi toti aceia, caroru provedinti'a ne impuse grij'a cea mare de a ne feri si apara familiile de cium'a morala mai multu, cá si de cium'a asiatica? Si apoi óre sunt ómenii aici pre pamentu numai si numai pentrucá se se tiena de cutare confesiune, eara pentru altu nimicu? Nu sunt ei óre si cetatieni de statú, si membrii ai cutarei natiuni, ai cutarei clase, corporatiuni?

Pre candu noi aici in tieruti'a nóstra ne certámu asupra unorú scóle primarie pe care nu le avemu de locu, pe atunci dn. Duruy ministrulu de acum alu Franciei pentru departamentulu besericescu si alu instructiunii publice esí in faci'a lumii cu clasiculu si minunatulu sêu proieptu privitoru la neconditionat'a introducere a instructiunii gratuite si oblegatóre in totu coprinsulu statulu. Tóte diariile Europei s'au ocupatu cu acelu proieptu, cele mai multe au admiratu spiritulu de oare acelasu era insuflatu, cum si devotamentulu patrioticu alu auctoruluu seu, incuviintiandu intru tóte sublimulu scopu alu lui. In milióne de esemplare s'au cititu si oresicum sorbitu acelu proieptu cu atatu mai vertosu, ca elu in o parte mare a Germaniei, in Prusia, Elveti'a, Danemarc'a, si in o parte a Italiei se afla infintiandu de multu. De atunci se mai audí inca si genial'a cuventare a deputatulu Carnot in siedinti'a din 5 Apr. a camerei franceeci totu despre invatiatur'a gratuita si oblegatóre. Bine se insemnamu, ca dn. Carnot este unu democratú de calibru greu, care nu prea voiesce se audia de marginirea vointiei si a libertatii omenesce; cu tóte acestea elu in privinti'a invatiaturei primarie dice:

„Multiamita desbaterii, multiamita progresulu si lumini-loru, ca acésta oestiune se infatiosésa, déca nu de totu triumfatóre, celu pucinu cá in genere priimita si desbraoata de orice opusetiune.”

Si earasi mai la vale:

„Ori cum se fia, déca despotismulu ii da man'a, cá instructiunea poporulu (scól'a comunala) se o privéscá cá unu periculu, nu póte inse se fia asié intr'o tíera cu votulu universalu, unde cetatiénulu de statú alege pe toti mandatarii sei si unde instructiunea poporulu este o garantia de ordine si de salute. Cu nesciinti'a votulu universalu este unu periculu, precum acelasu fara libertate este mintiuna.” Apoi earasi:

„Instructiunea poporulu nu trebue lasata intemplantii inspiratiuniloru individuale; concursulu (conlucera, confaptiurea) statulu se recere, pentruca ea (instructiunea poporulu) nu suferé principiulu libertatii absolute. — In acésta materia maosim'a ce tiene, lasatii se si faca ei, nu este priimita nici la popórale care profesésa cele mai largi doctrine in privinti'a dreptulu de incepetura si a libertatii. . . . In Americ'a si in Angli'a statulu face spesele instructiunii primarie. — In statele unite bugetele instructiunii primarie sunt de cinciori, eara in unele parti ale acelu de diece ori mai mari de catu alu Franciei. . . . — In Germani'a multiamita oblegatiunii, scól'a este unu adevéru etc. etc.” —

Carnot in decursulu cuventarii sale se mai provóca inca si la acea maxima juridica ce tiene, ca necunóscerea legiloru publicate odata, nu desvinue si nu te scapa de pedépsa. — Déca inse milióne de ómeni nu sciu nici macar oiti, cum voru cunósoe ei legile si

*) In districtulu Hatiegulu inainte cam cu patru ani s'au gasitu tooma si in o beserica capre inchise. Lasamu cá respektivulu dn. protopopu se numéscá acea parochia.

*) Vedi cu de ameruntulu respektivele date statistice, cum si protocólele si archivele tribunaleloru criminale si ale politieloru, intréba tocma si pe parochii carii spunu bucurosi adevéru si te convinge.

cum se voru feri de calcarea loru? Ci dupa aici atins'a masima toti trebuie se fia pedepsiti, déca voru fi oalcatu legile.

Carnot incheie cu nesce cuvinte pronunciate mai adesea in adunarile Franciei: „Se decretamu educatiunea poporului si vomu fi traitu destulu.“

In urm'a acestoru citate pare ca audiu pe „autonomistii,“ carii nu voiescu nicidecum a generalisa instructiunea, strigandu'mi in gur'a mare: „Aha, acú te-ai datu si tu pe facia. Adica tu inoa vei cá scólele se se ia din manile clerului si se se dea in manile statului cu periculu de a ni se immortaliza sacra lege si scump'a natiune cu limba cu totu.“

Acei domni se insiéla séu cá voiescu ei insii a lega ochii lumii, invinuindu pre altii cá pe nisce vendietori ai intereselor confesionale si nationale. Noi nu voimu cá scólele fundate si intretinute séu numai de cleru, séu numai de mireni. séu de ambe partile in comunu, se se ia vreodata din manile proprietarilor sei, pentrucá acésta ar' fi o despoiere publica cá oricare alt'a. De altumintrea curatu sta in respectiv'a lege, ca fundatorul oricarei scóle este si proprietariulu ei. Acésta lege, care pana la definitiv'a ei sanctionare preanalta trecuse prin proba de optu ani, se afla intru tóta puterea sa.

Preste acést'a pareni-se oa celu pucinu atata catu contrarii nostrii amu conclucratu si noi pentru urdivea, compunerea, decretarea in dieta si prean. sanctionare a legii din 26 Octobre 1863 sunatóre despre „efectuarea egalei indreptatiri a natiunii romane si a confesiunilor ei.“ Ne sunt pururea inaintea ochiloru cuvintele acelu art. de lege coprinse in aline'a a dou'a din § 2: „Prelunga rezervarea dreptului de suprainspectiune alu corónei determinatu prin legile marelui Principatu alu Transilvaniei, ce ei compete de alu exercitá in intielesulu constitutiunii, sunt asié dara tóte acestea beserici indreptatite de a-si regula, administra si conduce tóte afacerile loru eclesiastice, intru intielesulu asiediaminteloru loru canonice si besericesci, precum si afacerile loru scolastece, fundatiunale, fondurile si institutele loru, independente de ori si care influentia a vreunei alte beserici.“

Asié dar' acestu § asigura si celoru doua confesiuni orientale romanesce dreptulu constitutiunale de a'si regula, administra si conduce inoa si afacerile proprie scolastic, independente de ori si care influentia a vreunei alte beserici, pre langa rezervarea dreptului de suprainspectiune alu corónei. (Va urmá.)

Brasiovu. (Cum se concrie pre la noi contributiunea pe mosii.) Locuitorii Transilvaniei isi voru fi aducéandu aminte, ca in. reg. Guberniu in 30 Maiu 1864 Nr. 10.521 emisese o porunca circulara catra tóte jurisdictiunile tierii impreuna cu o instructiune tiparita, prin care indatorá pe tóte prefecturele si magistratele in termini aprigi, cá se ingrijésca strinsu de tinererea in evidintia a totoruru particuleloru de mosii din tíer'a intréga, pentrucá asié fiacare omu se scie pre cata mosia are se platésca darile. Ei, bine, ar' crede cineva, ca in cursu de unu anu in locu de a se lamuri posesiunea de mosii, disordinea (nerendueal'a) crescú si mai tare? Nu se póte crede cata nepasare se aratá la regularea acestei trebi atatu de importante, ce atinge nu numai interesulu statului, ci si mai alesu si mai cu deadinsulu interesulu proprietariloru mari si mici si anume pe alu tieraniloru, pe carii inse nu'i invatia nimeni pe lume. Amu aflatu din fantani autentice, cumca darea de pamentu in nenumerate casuri se platesce si pentru mosii séu locuri, oare odinóra s'au conscrisu, fara cá acelea se esiste undeva, séu ca o platescu ómeni de aceia, carii n'au nici o mosia in posesiunea loru, séu celu pucinu pe aceea nu o au, pentru care platescu. Acésta disordine infricosiata cresce pe anu ce merge.

Intr'aceea ni se spune, ca in. regimu ar' fi emisu — poremise in Martiu a. c. o noua porunca aspra, prin care aduce jurisdictiuniloru aminte din nou circulariulu din an. trecut si amerintia pe capii jurisdictiuniloru cu grea raspundere, déca nu voru ingriji, cá punerea in evidintia se ésa catu mai curendu la unu capateiu. Se adange totuodata, ca acea porunca circulara (precum se spune litografita in tóte trei limbele) s'a comunicatu si Directiuniloru finantiale spre a se sci intocmi si la casu candu prefecturele nu siaru implini deregatori'a, se póta arata mai departe.

Se duce minune, de diece ani incóce atatea mesurature de locuri, atatea catastrofe, clasificatiuni de pamentu, reclamatii, revisiuni, spese infricosiate, — si ómenii inoa totu se nu scia carii cata mosia au, carii cata contributiune trebuie se

platésca! Insemnamu, ca acésta ticălosia a loru e latita mai in tóta tíer'a.

Si cine óre se póte vin'a la o disordine óá acésta, a carei parecchia raru o vei mai afla in alta tíera? Unii afla vina fostei sisteme absolutistice si amplotiloru ei, cu carii poporulu nu se potea intielege; altii tocma din contra afla totu reulu acestu mare purcediendu numai din nesciintia si trandavi'a poporului, din lenea séu din egoismulu conducatoriloru lui. Noi in acésta privintia marturisimu nesciintia nóstra; o spunemu deci, ca nu cunóscemu isvórale reului, ca inse vedemu si pipaimu reulu insusi intru tóta marimea sa. Cunóscemu si noi comune, in care de es. mosiile sunt conscrise si clasificate dupa calitatea loru si acum cartile de mosii se afla la comune. Ce inveti inse din acelea? Eata ce. Mai multe mosii si parti de hotara au nume false; mai multe nume de ale posesoriloru sunt schimbate cu altele, in urma, mosiile si particulele de mosii cumarate, ereditate (mostenite), schimbate, luate prin executiune, dela asiedierea incóce a cartiloru de mosii nu le mai petrecú nimeni pe numele noiloru proprietari, ci ele se afla totu pe numele celoru de mai nainte, carii prin urmare si platescu contributiunea pe aceleasi.

Locuitorii ceru usiorari, ceru creditu pe mosiile loru. Asié inse noi pana'i lumea creditu nu vomu avé si usiorari inoa nu vomu simti niciodata. Déca comunele tieranesce (satesci) nu potu avé totu primari (judi) de aceia, carii se scia carte mai multa, apoi ele trebuie se'si angajese notari séu scriitori de aceia, carii se fia in stare de a pretrece regulatu inoa numele ómeniloru si ale mosióreloru, pentrucá se'i ferésca de confusiuni, ura, certe, paguba. Unu notariu capace si omu de omenia nu se póte pretiui de ajunsu pentru comunele tieranesce.

Fagarasiu 29 Aprile. Unu actu de si piticu dar' cu atatu mai intristatoriu si credu ca sfasietoriu de anima pentru ori care adeveratu romanu s'a intemplatu in anulu acest'a in Fagarasiu, acesta e, ca protocolulu societatei curatu romane a pielariloru de aici, a inceputu tooma estimpu a se portá in limba straina, in cea magiara! (Bravo romani in Fagarasiu! R.) Si me va intrebá cineva oa cum s'a intemplatu acést'a? I voiu raspunde pre scurtu: Inoa dela intemlierea acestei societati fú datin'a cá fininduse unu apu se fáca adunare generale, in care se liau inaintea tóte venitele si spesele societatei din anulu ce s'a finitu, atunci se aduna interesele de pre contractele ce se afla in lad'a societatei, precum si pedepsele in bani, carora sunt supusi unii membrii pentru nerespectarea statutelor societatei, apoi despre tóte acestea se liá protocolu (pana acum de vre o cativa ani se luá totu romanesce). La acestu actu importante pentru dinsic, totudeun'a se ordonésa din partea magistratulu Fagarasianu unu inspectore dintre membrii acestui magistratu, cá se póte protocolulu. In anulu acest'a s'a ordonatu unu magiaru, (bravo lege de limba, bravo fratietate si respectare imprumutata!) care duse protocolulu din capu pana in fine totu in limb'a magiara, fara de a se opune decatu numai unulu dintre membrii societatei romane, care inse nu fú ascultat (impartasiesce numele!), ci ceialalti toti amutira inaintea acestui inspectore (vecinic'a loru pomenire!). Ba inoa ce e mai multu, ohiaru noulu notariu alu societatei, romanu curatu, s'a sfatositu dictandu totu protocolulu in limb'a magiara acelu inspectore in gratia lui, ca nu sci limb'a romana. (Atata servilismu in romani?!). O Dómne! óre pana candu vomu fi siliti a vietui intre atari conationalisti, cari si tienu rusine a folosi in scrisu ba inoa si in vorbitu limb'a dulce a mamei s'ale, precum este acestu notariu, carele si de vorbitu mai bucuros vorbesce magiariesce decatu romanesce, cu tóte ca pre cea de antaniu o scie fórté reu. — Quod semel imbuta recens etc. Elu invetiá mai antaiu numai vre doi ani la scól'a populara magiara din locu, a trecut apoi la scól'a satesca din Covoru si cu atata totu a remasu magiaromanu periculosu, ca écca magiarisésa o societate cu si in actele sale. Ore nu este acést'a o decadere rusinatórie pentru toti romanii din Fagarasiu?! Acum, candu si legea ne indreptatiesce a ne folosi limb'a!!!*)

Gherla 10 Martiu. Domnulu impartasitoriu alu date loru statistice — precum se vede din reflexiunile si proverbialu ironicu produsu in Nr. 14 alu „Conc.“ — tienenduse prea strinsu de intielesulu altui proverbium magiaru: ki bottal

*) Asia, se i damu prin turbure pe toti, cati ne compromitu dreptulu si stimarea limbei nationale, cá celu pucinu se scimu pe cei periculosi si lasi in cestiunea cea mai capitala a natiunei. R.

közön annak doronggal felelnek (se me ertati ca-ci lu pro-ducu acesta si nu altulu?) — a luat precum se vede in nume de reu răsunsulu datu in „Gazet'a Transilvaniei*”). — Neplacerea si o areta dsa prin aceea, ca-ci vorbindu de susu si voindu se ironisese pre „cineva“ dice: „Buna diu'a de iai datu drumu de vorba sia luat,“ — ci pre lunga tóta neplacerea ce a potutu sei causese — desi „cineva“ totusi a facut'o, ca-ci „buna diu'a“ i fú atare catu pofiti resalutare. — Recunoscú si cu tóta reverinti'a-mi aducu aminte de marele nume alu dsale, — me sfiescu, ca Davu are de a raspunde lui Oedipu, fiindu inse ca dsa a bine voitu asi continuá buna diu'a inceputa, cutesu a mi face complimentele pline de reverintiá cu urmatoriele: Deci sperándu ca numi veti refúsá rogarea — de ore ce si dsa sia adresatu reflexiunile la „Concordia“ ve rogu se aveti bunatate a dá locu la urmatoriele, pre cari inainte de a le produce premitu cu tóta reverinti'a ca statistic'a — care nu s'a indatinatu a se basá pre „paremise“ si „cá prin fuga“ — e fórte variabile, ce se vede si de acolo, ca dsa areta numerulu teologiloru de pre atunci de 36 — precandu in anulu acesta in semenariulu domestecu se afla 47 clerici romani — si nici unu rutenu. —

Dice dsa ca din lucru s'a facutu cestiune nationale. Din partemi martuisescu ca sum cu multu mai micu de catu se potu face ceva asia. — Apoi din . . . mai póte esi ceva bunu. Totu ce póte i se pare a tientá la aceea sunt póte observatiunile P. stim. „Gaz. Trans.“ Dice apoi ca miam descoperitu mirarea de o asemenea intrebare. Se póte. — Si déca se mai mira unii de straini candu scriu ceva — de ce se nu me fi miratu si io de acesta, — déca ar' fi asia?

Intreba dsa ca: „are venerabilea diecesa a Gherlei vre unu schematismu.“ I respundu dsale cu aceea ca: edarea unui schematismu diecesanu pretinsu cam de comunu trebe se o premerga: Organizarea diecesei, a parochieloru si a clerului, defigerea locului de residentia eppesca, fundarea unui semenariu domesticu, sustinerea acestuia, platirea profesoriloru, intemeierea fundurjloru diecesane viduo orfanali séu orfanotrofiali, apoi parale de ajunsu spre a procurá cele inomise de lipsa si pre langa altele inca si spesle edarei unui schematismu (?) si pre langa tóte acestea venerabilea diecesa a Gherlei si are schematismulu seu compusu gata incatu ia fostu cu potintia — de si nu tiparitu chiaru asia dupa cum se pretinde. Si déca archi-dieces'a dela episcopulu Lemeny nu a tiparitu nici unu schematismu — roguve se me ertati, déca voiu intréba si io ca cu ce dreptu mai mare se póte pretinde acesta dela dieces'a Gherlei?

Intreba dsa ca „dintre cele aprópe de 100 parochie rupte dela Muncaciú cate sunt amestecate, cate compuse din romani si ruteni?“

Sciu ca cele 144 de parochie cu filiale cu totu rupte de la Muncaciú si incorporate la dieces'a Gherlei, séu supuse jurisdicțiunei acestei diecese, le cunoscemu de parochie curatu romanesci dupa cum dice si Bul'a papale: „Labbii pure romenici,“ ér' nu rutene, ca-ci pre aceste le escipésa; asia de es. in districtulu Visieului: „excepta tamen parochia filiali Felső-Bisztra quam utpote ruthenici labii Dioecesi Muncaciensi reservamus.“ Séu déca aru fi mestecate, si din acele partea rutena s'ar' tiené de Muncaciú, nu ár' urmá, ci ar' fi numai possibile se se ambie teneri ruteni in semenariulu nostru. Ci nu sciu care rutenu ar' avé atata atragere oatra noi catu lasandu pre ai sei se vina aci? Vomú dice ca cei mai slabuleni neprimindui acolo aru veni la noi si iamú primi? Asta s'ar' templa cam cu greu precandu potemu dice, ca tenerii nostri-afara de unulu séu doi-su absoluti cu esamenu de maturitate. —

Séu dora lips'a n'ar' impune ceva asia? La acesta nu da locu numerulu celu mare alu concurentiloru din fiacare anu — in relatiune cu parochie vacante. Asia dara nu sciu ce ar' aduce pre ruteni in semenariulu nostru. La intrebarea ca primisaru straini se invetie (pre punga lorú) — i respundu afirmativu. — Si de ce se nu o facemu?

Intreba apoi ca déca s'aru primí neamu teme dora ca junii ruteni aru desnacionalisá pre maiortatea celoru romani? — Nice de catu. Cumca clericii din Vien'a nu su in periculu desnacionalisarei — ci dora a suprematisarei din partea ruteniloru — ia placutu a se convinge dsa si numai in septamanele trecute, candu avú de schilinit'a bunatate de ai ferici cu presentia in semenariulu de acolo. — Aceste su pre scurtu umiltele mele răsunsuri. Sunt ce e dreptu in reflexiunile dsale mai multe intrebări, dara fiindu ca acele nu se

vedu a fi indreptate directe oatra noi, éra de alta parte ordiendu ca prea stim. Redactiuni si voru impleni cu placere insarcinarea din partea dsale — mi incheiu complimentele cu aceea modesta adaugere, ca decumva in datele statistice se spune cumca in scólele dela Baia mare, Sigetu si Satu mare nu se propune limb'a romana si ca acesta e eschisa, atunci acele date potu fi gresite — precandu atatu din altele catu si din relatiunile DD. inspectorii guvernulu diecesanu e convinsu din contra. Si candu póte nu ar' fi asia, atunci in desiertu aru fi tóte ostenelele si griji'a pusa in asta privintia din partea guvernului diecesanu. Cu cari repetiendumi rogarea se bine voiti ale publicá cu totu respectulu sum sinceru stimatoriu

I. P. —

Aradu. Adunarea generala a „Asociatiunei nationale in Aradu pentru cultur'a si conversarea poporului romanu“ pre anulu 1865/6 se defige si convóca la Aradu vechiu pre 10/22 Maiu 1865 si urmatoriele dile la 9 óre demeneti'a; la care cu acést'a se invita conformu § 10 alu statuteloru, toti p. t. membri asoc., a caroru catu mai numerosa partepipare, din caus'a momentuositatii obiecteloru desbatende si determinande in decursulu acestei adunari, se vede fórte corespunditória. — Estea se publica dela resp. direptiune.

Cronica esterna.

Din ROMANIA ne aducu diurnalele pré pucine séiri interióre. „Consciinti'a Nationale“ ne reportésa, ca a aparutu „Santinel'a romana,“ unu diurnalu nou in locul f. „Conventiunea“ edatu de d. Grigorie Heliadu. Foile oficiali publica vreo trei circulare dela directiunea generale a servitiului sanitariu, cari punu la cale preingrigiri pentru intempnarea epidemiei siberiane, ce se afla in Rusi'a, provocanduse presiedintii consilieloru judeciane, cá in contielegere cu medicii de judecie se punala cale imultirea paturiloru in spitalele judecioloru séu facunduse afara din orasiu asemenea locale, — pentru-cá, ivinduse cumva ból'a epidemica, se se póta in scurtu tempu pune cele mai intetite mezuri la ferirea de bóla. Totudeodata se constatésa, ca si acolo porumbulu din anulu trecutú s'a stricatu si intrebuintiatu spre nutrire aduce vatemare sanetatii; si ministrulu din leintru a datu ordinu a se da locuitoriloru porumbulu bunu din patutele de reserva. — Adunarea legislativa se astepta a se intruni, dupa inceputulu lui Maiu.

— In dilele trecute audiamu, ca unu plenipotentu alu regimului Romaniei se afla in Vien'a in caus'a incheiarii tract. de cartelu cu Austri'a. Acum se seria, cumca regimulu turcescu a datu protestatiune in contra unui asemenea tractatu, care tocma se negociasa intre Austri'a si plenipotentulu regimului Romaniei. Noi inse nu credemu, ca Austri'a se nu mediolocésca inlesnirea incheiarii unui asemenea tractatu, care in interesulu Austriei ar' inlesni relatiunile imprumutate cu vecinii. —

Scirile novissime anuncia, ca imp. Napoleonu a debarcatu in prima Maiu pe pamentulu afrioanu si avú o primire entusiastica in Algeria, care sér'a era pomposu iluminata; ér' imperatulu bine dispusu se preumblá pe strate. In 5 fura invitati toti agii si bacagii la dejunulu imperatului.

Negotiatiunile d. Veghezzi cu SS. Pontificele romanu sunt plene de resultatu, cea ce constatésa si diuralulu oficiosu „France“ din Parisu, ca atatu reg. Italiei oatu si Papa si imperatulu Napoleonu se afla invoiti pentru basele impaciurii. —

Caus'a germana cu ducatele n'a mai inaintatu intru nemica, fiinduca Prusi'a nu vre se recunósca pe ducele de Anguatenburg neci macar' provisoriu, cum vré Austri'a si se scrie, ca incordarea intre Austri'a si Prusi'a amenintia ou ruperea aliantiei de pana acum.

In Montenegro éra si inceputu a se manifestá influinti'a rusésca si Rusi'a éra si promisú subventiunea de 40 mii ruble la fii montiloru. Acesta scire o aduse dela Petruburgu consululu rusu Petcovic, care reside in Ragusa.

AMERIC'A. Scirile novissime anuncia, ca Johnston, gener. celu din urma alu confederatiloru, a capitulatu, ér' immomentarea lui Lincoln a fostu unu ce straordinariu si impunatoriu. Ucigatorulu lui Lincoln, Booth, fú inpuscatu in Maryland in momentulu, candu se opusu la cei ce vaiau alu prinde. Seward si fiu se afla mai bine.

Varietati.

C. N. (Statistio'a telegiuniloru.) Din comunicatiunile statistice resulta, ca acum traiescu in Europ'a: 262 milioane de orestini; 6¹/₂ milioane mohamedani si 3¹/₂ milioane

*) Tocma din contra. Red.

israeliti; in Asi'a: 600 milioane budisti si bramaiti, 50 milioane mohamedani, 10 milioane crestini si aproape diumetate milionu israeliti; in Afrio'a: 100 milioane mohamedani, 50 milioane pagani, 4 milioane orestini si 1 milionu israeliti; in Americ'a: 57 milioane crestini si aproape 2 milioane pagani; in Australi'a: aproape diumetate milioane crestini si totu atatia pagani. Prin urmare se afla in toate partile lumii: 600 milioane budisti si bramaiti, (lege asiatica chinesisca) 335 milioane crestini, 160 milioane mohamedani, 5 milioane israeliti si aproape 54 milioane alti pagani.

— (Aceia caror le este lene a invatatiei trei limbi) se afla, ca numarul limbilor si alu dialectelor descoperite pana acum pe facia pamantului este 3014. Din acestea se vinu pe Europ'a limbi si dialecte (seu adica amestecaturi de limbi) 587, pe Asi'a 937, pe Afrio'a 226, pe Americ'a 1264. In Australi'a si in insulele oceanului pacificu inca nu se scia cate sunt.

Cunoscutu este, cumca barbati de renume mare, precum filosofii Leibnitz, Descartes, apoi Rosseau, Chabanon, Nodier, Olivet s. a. isi batura mintea cu aflarea unei limbe universale, carea se fia intielasa de toti omenii din toate partile lumii: Multi au sustienutu si mai sustienu, ca o limba universală s'ar putea afla si desvolta din musica. Intr'aceea unu invatiatu alu Franciei a studiatu totu acesta chestiune dela an. 1829 pana la 1863. Acelasiu află, ca cu siette note din Gamma si anume do, re, mi, fa, sol, la, si, se pote compune o limba universală asié, incatu se o intieléga si scrie nu numai cei sanatosi la organele vorbirii, ci si mutii. Filologii de profesiune voru fi in stare de a ne spune despre acesta inventiune noua mai multe.

— (Despre instructiunea primaria in Franci'a.) „Monitoriu“ a publicatu la finea an. 1863 unu reportu foarte estinsu, adresatu imperatului de catra ministrulu instructiunii publice, despre starea invetiamentului primariu in Franci'a, din care scotemu cifre foarte caracterisatorice. In 1863 nu s'a aflatu in scolele primarie, decatu 3,133.540 de copii dela 7 pana la 13 ani, din 4,018.427, cari trebuia se existe in intrég'a Francia. Este dara unu defoiu de 884.887. O a trei'a parte din invetiacei cercetesa scolele mai puicinu de catu 6 luni. Déca esu din ele, mai numai 60 la 100 sciueti, scrie si socoti, 40 la suta nu au invetiatu nemicu. In an. 1862 mai a trei'a parte dintre concrisi nu sciea nici

ceti neci scrie. Dupa casatoriile ce s'au facutu, s'a constatat, cumca aproape la trei parti dintre barbati ($28\frac{1}{2}\%$) si diumetate dintre femei ($43\frac{1}{4}\%$) nu sciau se 'si insemne numele. — Lunga acestu tablou foarte umilitoriu, D. Duruy a pusu pe acelu alu natiuniloru din giurulu nostru (alu franciloru) si cu deosebire pe alu Germaniei. Compararea acést'a nu prea puicinu sierbesce spre avantaju Franciei.

Ministrulu constata, ca tierile protestante sunt mai inaintate decatu tierile catolice. Caus'a la acést'a o espune in urmatoriele:

„Actiunile (actes) vietiei relegiose regulésa pentru pruncia durarea periódei scolare. Comuniunea cea dintai, in beric'a catolica, faounduse intre 11 si 12 ani, foarte puicinu copii urmésa a mai merge la scola, ne mai avendu a recita catechismulu, precum multi nece nu au venitu aci decatu cá se 'lu invetia. In tierile protestante, unde comuniunea antaia se face cam la 16 ani, acestu terminu este totuodata si celu a alu etatei scolare, si acesta intardiare, care prelungesce in catuva prunci'a, prelungesce si studiulu; acést'a este un'a din causele, care esplica superioritatea, in ceea ce se atinge de instructiunea publica, a statelor protestante preste statele catolice. Un'a alta cauza se gasesce in oblegatiunea relegiosa impusa la totu protestantulu de a ceti Bibli'a cu diligintia; un'a a trei'a, in dotatiunile cele avute ce lea asigurat pentru scole zelulu particulariloru, mai cu séma de 30 seu 40 ani incóce.“ —

Constatarea oficiosa, de catra unu ministru alu imperatului, a superioritatei protestantismului in ceea ce se atinge de instructiunea populara, este o fapta considerabila si de o mare insemnatate.

A. d. J.

(Archives du Christianisme.)

Atentiune la toti patimasii de dinti!

Doctorulu de dinti vienesu

vine pe la inceputulu lui Augustu in
3—3
Brasiovu.

PROVOCARÉ.

De a luá parte la Asociatiunea transilvana imprumutatu asecuratoria de ghiatia si focu.

Privindu onest'a si binelui publicu atatu de salutarea nisuintia a Asociatiunii transilvane imprumutatu asecuratorie de ghiatia si focu, — care numera acum peste 25 mii de membri, toti pe bazea egalei indreptatiri spre acestu scopu de buna vóia intruniti, si alu carei fondu asecuratu trece peste 15 milioane, subscrisulu invocandu pretios'a atentiune a onoratului publicu la acestu institutu, 'si iea indresnela a provooá cu profunda reverentia pe singurateci la asecurare in contra daunelor prin focu ori ghiatia ce s'ar poté intemplá.

Membrii acestei Asociatiuni — carii in un'a si aceeasi persóna-su si asecuranti si asecurati, si asia insii in virtutea sa se si sustienu si-ei apara imprumutatu si interesele sale — au de scopu, cá pagubirile neprevedute si pe neasteptatu intemplatória intre singuratecii sei, impartindule intre o multime catu se pote mai mare a membriloru Asociatiunii, se le faca nesticatióse particulariloru Asociatiunii, — de unde urmésa, ca, cu catu mai multi concurgu de asi asecurá la acést'a Asociatiune averea, cu atatu mai vertosu se consolidésa puterea ce tientésa la inaintarea si prosperanti'a comuna. —

Dara si imprumutat'a indatorire reinpartinduse mai intre multi, va efeptui, cá se se soadia catu la mai puicinu pretiulu asecurarei, pentruca asecuratii la acést'a Asociatiune numai intr'aceea mesura-su datori a contribui la cas'a comuna, in carea se reese pentru acoperirea pagubelor Asociatiunii si sustienerea ei. —

Restulu abonamentelor ce voru se tréca peste acestea, intocma si totu folosulu ori castigulu ce se va enasce din cursulu comerciului, fiendu proprietatea membriloru impreuna asecurati — rezervanduse ouantulu celu pretinsu pentru dispositiune in bani gata — potrivit rezultatului de peste anu-se va plati indereptu membriloru, sub nume de „particulariu.“

Prin inmultirea membriloru se renoiésce si necurmatu cresce garanti'a (chiesia) imprumutata a membriloru Asociatiunii, care e basata pe statute, si incatu la fiacare suma asecurata de 13—14 milioane a membriloru Asociatiunii, mai sta bunu inca unu milionu, pentru casuri estraordinarie, pe lunga atare proportiune si gradu alu garantiei de o parte, de alt'a éra si cá se se póta statornici modulu de a se scuti catu mai pe lesne, fiane ertatu a sperá, si in interesulu propriu cu atatu mai vertosu a cere protectiunea onoratului publicu, cu catu acést'a Asociatiune nu pentru dobanda, ci singuru pentru inaintarea intereselor comune infientiata, in tierile corónei unguresci se afla singura in faculu seu.

Toate pretensiunile de pagube drepte si legali — eruite pe bazea statutelor — s'au aplanatu si se aplanésa chiaru asia de curundu si fara nici o intardiare cá si ori la carea alta Asociatiune de actu, acaroru capitalu adese numai pe hartia esista, si totusi din dobanda numai actionarii se-impartasiescu. —

Clusiu 1865.

Directiunea

Asociatiunii transilvane imprumutatu-asecuratoria de ghiatia si focu.

Redactoru respundietoru

JACOBU MURESIANU.

Editiunea: Cu tipariulu lui

JOANNE GÖTT.